

**Ана Ашталковска Гајтаноска (Северна Македонија)
 Институт за етнологија и антропологија
 Природно-математички факултет
 Универзитет „Св. Кирил и Методиј“ во Скопје
 е-пошта: eashtalkovska@gmail.com
 орцид број: 0000-0002-4219-2800**

**МАКЕДОНКА – ОРГАН НА АФЖ (1944 – 1952)
 ПРВИОТ МАКЕДОНСКИ ЖЕНСКИ ВЕСНИК КАКО „АРХИВ НА
 НЕВИДЛИВИТЕ“**

Списанието „Македонка“ е првиот женски весник пишуван на македонски јазик, како орган на Антифашистичкиот фронт на жените на Македонија. Објавени се 83 броеви во периодот од 1944 до 1952 година.

Првото прелистување на „Македонка“ е многу возбудливо искуство. Како директен влез во друга димензија – раниот социјализам на Народна Република Македонија. Списанието нуди увид во мноштво аспекти од секојдневниот живот за периодот во кој се објавува, и во оваа смисла неговите потенцијали како извор на истражување се огромни. Тоа што списанието е првиот женски весник во историјата на Македонија е од исклучителна важност. Неговата посветеност на жените ја надополнува празнината што ја наметнува нивното отсуство во истражувањата на општествените и на хуманистичките дисциплини во Македонија низ историјата. На пример, она што ние етнологите сме го слушале на нашите теренски истражувања за жените во традициската заедница сега го читаме во весник со многу широки перспективи.

Во раниот социјализам се случил радикален пресврт во статусот на жените. Законското регулирање на рамноправноста со мажите во сите аспекти од животот (политички, економски, општествени итн.) е клучен момент во историјата на жените во Македонија. Во таа смисла списанието е посветено на воспитување на различните жени како да ги искористат своите новостекнати права во услови на силно вкоренети традициски норми и начини на живот. „Македонка“ како списание на АФЖ, политичка организација посветена на еманципација на жените, го носи пропагандниот тон на времето соодветен на политиките и идеологијата на власта. Пропагандниот и агитациски аспект на весникот е многу интересна тема за истражување. Но, овој пропаганден тон истовремено ги открива состојбите на теренот што се обидува да ги промени, а се во врска со секојдневието на најразлични жени: селанки и граѓанки, неписмени и писмени, активни и пасивни, образовани и „прости“, со различна етничка и религиска припадност, со различен семеен, возрасен, општествен статус итн. Јазикот на списанието е особено

впечатлив, исто како и неговите визуелни презентации. При подробно читање на списанието, постојано искрснуваат безброј теми за кои може да биде значаен извор на истражување, така што се наметнува прашањето каде беше досега скриено.

Ивана Хаџиевска (историчарка) и Јана Коцевска (етнолог и антрополог), одлична комбинација на професии во контекст на промовирањето на „Македонка“, се иницијаторките и реализаторките на значајниот пофат во рамките на проектот на Центарот за истражување на национализмот и културата (ЦИНИК), списанието да се дигитализира и да биде отворено за сите заинтересирани истражувач(к)и. Сега го имаме достапно со еден „клик“: <https://nevidliviarhivi.mk/magazines/>

Најпрво ЦИНИК во 2022 година го реализира проектот „Архиви на невидливите 02“, посветен на истражување на првото македонско женско списание „Македонка – орган на АФЖ“ (1944 – 1952) (<https://nevidliviarhivi.mk/>). Како резултат на истражувањето е објавен зборник на научни трудови „Архиви на невидливите: Македонка – орган на АФЖ (1944 – 1952), историски искуства и културна меморија“ со Ивана Хаџиевска и Јана Коцевска како уреднички. Зборникот ги вклучува темите за учество на жените во политичкиот живот, здравствените политики и политиките на социјална грижа и нега, просветата и описменувањето на жените и книжевните аспекти на списанието „Македонка“ (<https://nevidliviarhivi.mk/pdf-category/texts/>). Во моментот се работи на втор зборник посветен на различни истражувачки теми чиј главен извор е „Македонка“. Поентата на проектот „Архиви на невидливите“ е да понуди „поширока слика за претставата на жените во наративите за македонското минато, отаде стереотипната имагологија, како и анализа на изворите во контекст на позицијата на жените во националните мастер-наративи“ (<https://nevidliviarhivi.mk/>).

Недостатокот на државните институции, кои за жал не покажуваат доволно интерес, амбиција и одговорност кон ваквите значајни извори, за среќа се надоместува со посветеноста на индивидуалци и невладини организации, кои соодветно го проценуваат и го реализираат она што не успеваме да го направиме на институционално ниво.

Во Државниот архив на Република Северна Македонија – Одделение Битола се чуваат примероци на 4 броеви на „Македонка“, во Библиотеката „Браќа Миладиновци“ во Скопје може да се најде првиот број на „Македонка“, во Институтот за национална историја во Скопје се чува еден број. Може да се најдат различни примероци од списанието кај приватни лица. Но, во Народната библиотека на Србија во Белград списанието „Македонка“ **се чува во целост** (Хаџиевска, Коцевска 2022: 41). Истражувањето во македонските институции било голем предизвик или како што велат Хаџиевска и Коцевска: „Повеќето примероци не се дигитализирани, скенирањето е скапо, а за да ги користиме материјалите моравме лично да одиме во библиотеката и да работиме под надзор на стручно лице што беше достапно само по неколку часа три дена во неделата. За среќа, нашата драга пријателка Ана Мишковска Кајевска нè упати на Народната библиотека на Србија во Белград, каде што го најдовме целиот фонд на списанието и го скениравме за пристапна цена. Тоа многу ни го олесни истражувањето, и бевме среќни што сите бореве на ’Македонка‘ се чуваат на едно место“ (Bertek, *Vox Feminae*, 2022).

Оваа линија на приказната покажува дека и во денешни околности значајните нешта често се случуваат поради посветените ентузијаста, слично како и во многу од приказните во „Македонка“ за раниот социјализам во Народна Република Македонија.

Извори

Bertek, Tihana. 2022. „List AFŽ-a 'Makedonka' – zapostavljeni arhivski izvor za žensku povijest“. *Vox Feminae* 10.12.2022, (<https://voxfeminae.net/pravednost/list-afz-a-makedonka-zapostavljeni-arhivski-izvor-za-zensku-povijest/>, пристапено на: 25.10.2024).

Хаџиевска, Ивана, Коцевска, Јана. 2022. „Вовед: Истражување на првиот македонски женски весник: од раздружено сеќавање до архиви на женското живеено искуство“. *Архиви на невидливите: Македонка – орѓан на АФЖ (1944 – 1952), историски искуства и културна меморија*. Ивана Хаџиевска, Јана Коцевска (ур.). Скопје: ЦИНИК, 25–60. (https://nevidliviarhivi.mk/wp-content/uploads/2022/11/2.-Voved_HadzievskaKocevaska_Arhivi-na-nevidlivite.pdf, пристапено на: 25.10.2024).

Е-читанка. Скопје: Центар за истражување на национализмот и културата. (<https://nevidliviarhivi.mk/magazines/>, пристапено на: 25.10.2024). *За проекциите: Архиви на невидливите – база за дигитализација и истражување на извори од областа на историјата на жените во македонското минато*. Скопје: Центар за истражување на национализмот и културата. (<https://nevidliviarhivi.mk/>, пристапено на: 25.10.2024).

Текстови. Скопје: Центар за истражување на национализмот и културата. (<https://nevidliviarhivi.mk/pdf-category/texts/>, пристапено на: 25.10.2024).